

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา กลวิธีการแปลคำศัพท์ทางด้านประเพณีไทย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 ส่วน ประกอบด้วย

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการแปลกับการสื่อสาร
2. แนวความคิดเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรม และวัฒนธรรมกับการแปล
3. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมอันเป็นสาเหตุของปัญหาในการแปล
4. แนวคิดเกี่ยวกับการแปลและรูปแบบการแปล
5. กระบวนการแปลและหลักเกณฑ์ในการแปล
6. กลวิธีการแปลคำศัพท์ที่ไม่ปรากฏในวัฒนธรรมของภาษาแปล
7. งานวิจัยเกี่ยวกับการแปลที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

การแปลกับการสื่อสาร

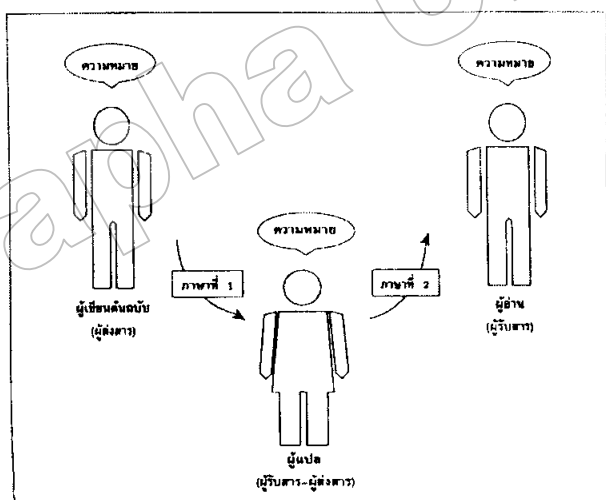
การแปล เป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้ในการถ่ายทอดสาร อันมีลักษณะเป็น กระบวนการ (Process) โดยเริ่มตั้งแต่ การถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ผู้ส่งสาร” (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ผู้รับสาร” (Receptor) โดยผ่านสื่อ (Channel/ Medium) ด้วยเหตุนี้ จากรูปแบบของกระบวนการสื่อสารอาจกล่าวได้ว่า “การแปล” เป็น กระบวนการสื่อสารที่มีการใช้ภาษาสองภาษาขึ้นไป โดยมี “ผู้แปล” ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ระหว่างผู้ส่งสาร (ผู้เขียนต้นฉบับ) กับผู้รับสาร (ผู้อ่านฉบับแปล) ทำหน้าที่ถ่ายทอดสาร จากภาษาต้นฉบับ (Source Language) ไปสู่งานเขียนในรูปของภาษาแปลหรือภาษาผู้รับสาร (Target Language or Receptor Language) โดยที่ยังคงความหมายเดิมตามต้นฉบับ

การแปลเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ดังที่นักทฤษฎีการแปลหลายท่านได้นำเสนอแนวคิดที่ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการแปลและการสื่อสารอย่างชัดเจน ในแง่การวิเคราะห์ ความหมาย และการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายของผู้แปล ดังเช่นที่ ไนด้า (Nida, 1978) ได้ยกเลิกคำว่า Target Language (TL) และใช้คำว่า Receptor Language (RL) แทน เมื่อ กล่าวถึง Translation as Communication และ นิวมาร์ค (Newmark, 1988, p. 20) ได้เชื่อมโยง การแปลกับการสื่อสาร โดยแยกทฤษฎีการแปลออกเป็น 2 สาขา คือ แปลตามความหมาย (Semantic) และแปลเพื่อการสื่อสาร (Communication) นอกจากนี้ ไนด้าและเทเบอร์ (Nida & Taber, 1982, p. 33)

และนิวมาร์ค (Newmark, 1988, p. 20) ได้เสนอแบบจำลองของการแปลที่มีลักษณะเป็นแบบจำลองของการสื่อสารเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันระหว่างการแปลกับการสื่อสารดังภาพที่ 1 และภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 1 แบบจำลองการแปลของ Nida and Taber

ภาพที่ 2 แบบจำลองการสื่อสารแบบ 2 ทอด

จากภาพที่ 1 และ 2 เห็นได้ว่า ในกระบวนการสื่อสาร ผู้รับสาร (Receptor) ที่เป็นจุดหมายปลายทางไม่ได้รับสาร (Message) โดยตรงจากผู้ส่งคนแรก (Source) แต่รับสารจากผู้แปล

อีกทอดหนึ่ง โดยที่ผู้แปลจะวิเคราะห์ความหมายจากภาษาที่ 1 คือภาษาต้นฉบับ และเรียบเรียงถ้อยความถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาที่ 2 คือภาษาแปล และเมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารแล้ว จะเห็นได้ว่ารูปแบบของการสื่อสารในกระบวนการแปล เป็นการสื่อสารทั้งแบบปฐมภูมิ (Primary Communication) และแบบทุติยภูมิ (Secondary Communication) เนื่องจากมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทอด (เซวง จันทรเขตต์, 2528, หน้า 30-33) กล่าวคือในขั้นปฐมภูมิเริ่มจากผู้ส่งสารหรือผู้เขียนต้นฉบับสู่ผู้แปลซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร และต่อมาในขั้นทุติยภูมิผู้แปลทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารคือ แปลต้นฉบับสู่ผู้อ่านภาษาแปล

จากแนวคิดที่อ้างถึงลักษณะของการสื่อสารของนักทฤษฎีการแปลข้างต้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า “การแปล เป็นการสื่อสารประเภทหนึ่ง”

ภาษากับวัฒนธรรม และวัฒนธรรมกับการแปล

1. ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2548, หน้า 1) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมไว้ว่า ภาษากับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันจนแยกกันไม่ออก เนื่องจากภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร และภาษาเป็นเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรม กล่าวคือ การสืบทอดวัฒนธรรมโดยการใช้ภาษา เป็นกระบวนการส่งผ่านวัฒนธรรมอันดีงามของคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการบอกเล่าและบันทึก ซึ่งกระบวนการส่งผ่านวัฒนธรรมต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม 3 ประการ ดังเช่นที่ เอกพงษ์ ประสงค์เงิน (2548, หน้า 20) กล่าวไว้ดังนี้

1. มีการสะสมวัฒนธรรม โดยมนุษย์ที่เกิดและอยู่ในวัฒนธรรมจะสะสมวัฒนธรรมจากสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการบอกเล่าและบันทึกวัฒนธรรมไว้
2. มีการปรับปรุงวัฒนธรรม โดยการเลือกสรรสิ่งที่ดี แก้ไขปรับปรุงสิ่งที่ไม่เหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตในยุคสมัยโดยไม่ละทิ้งวัฒนธรรมเดิม
3. มีการสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง โดยการใช้ภาษาเป็นทั้งเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม และในขณะเดียวกันก็ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยน ทำนุบำรุงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของสังคม

ดังที่กล่าวไว้ว่ามนุษย์ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสะสมวัฒนธรรม การสะสมวัฒนธรรมจากสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันทำให้ภาษาของแต่ละสังคมต่างกัน ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ในทุกสังคมจึงมีภาษาเฉพาะของตนเช่นเดียวกับมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตน ดังนั้น

หากเราต้องศึกษาวัฒนธรรมของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งว่าแตกต่างจากสังคมอื่นอย่างไร ให้พิจารณาจาก “การใช้ภาษา” เพราะในตัวภาษาจะสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ค่านิยม และความเป็นอยู่ของกลุ่มชนที่ต่างกัน (พิณทิพย์ ทวยเจริญ, 2547, หน้า 206) ดังเช่น ชนชาติอาหรับซึ่งมีชีวิตอยู่กลางทะเลทราย ชีวิตผู้คนต้องเกี่ยวข้องกับอูฐเนื่องจากอูฐถูกนำมาใช้ประโยชน์มากมาย ด้วยเหตุนี้จึงมีคำเรียกอูฐถึง 6,000 คำ และเช่นเดียวกับที่ชาวเอสกีโมมีคำเรียกหิมะและสีขาหลายสิบคำ เพราะสภาพแวดล้อมเต็มไปด้วยหิมะ และกรคำรงค์ชีวิตก็เกี่ยวข้องกับหิมะเป็นส่วนใหญ่ (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2546, หน้า 233) ส่วนสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม ต้องอาศัยฝนเป็นปัจจัยสำคัญในการเพาะปลูก จึงมีคำเรียกฝนลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ฝนชะช่อมะม่วง หมายถึงฝนที่ตกเล็กน้อยประปรายในเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม ซึ่งเป็นระยะที่มะม่วงออกช่อพอดี ฝนชะลาน ชาวนาเรียกเพราะเป็นฝนที่มักตกในระยะเวลาที่ยังงวนข้าวไม่เสร็จ ฝนชู่หรือฝนไล่ช้าง ใช้เรียกฝนที่ตกหนักโดยกระหน่ำในระยะเวลาสั้น ๆ และฝนตั้งฟ้า หมายถึงฝนที่ตกหนักตอนปลายฤดูฝน เป็นต้น (ทิพย์สุดา นัยทรัพย์, 2535, หน้า 14) จากตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นว่าการสะสมวัฒนธรรม จากสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ทำให้ภาษาสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละสังคมว่า มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน

จากความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาษาเป็นสิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมสามารถสืบทอดต่อไปได้ และภาษากับวัฒนธรรมสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความ เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนในสังคมนั้น

2. วัฒนธรรมกับการแปล

วัฒนธรรม คือวิถีชีวิต (Way of Life) ของคนในสังคมและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละสังคม การสะสมวัฒนธรรมจากสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ไม่เพียงแต่ส่งผลให้ภาษาสะท้อนมุมมองหรือวิถีคิดที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การสื่อสารในรูปแบบของการแสดงออกปฏิบัติที่ต่างกัน (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549 หน้า 1-6) กิจกรรมหนึ่งที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดสาร ทั้งสารภาษาและสารทางวัฒนธรรม อันทำให้ผู้คน ได้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจถึงวัฒนธรรมต่างกันของแต่ละสังคมมากขึ้น คือ “การแปล”

“การแปล” เป็นเครื่องมือสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (Cross Cultural Communicative Devices) อย่างหนึ่งที่ช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิต โลกทัศน์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และภาษาที่ต่างกันดำเนินไปได้ด้วยดี นอกจากนี้ การแปลยังทำให้เกิด การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อมูลทางวัฒนธรรมมีมากยิ่งขึ้น “ผู้แปล” ซึ่งเปรียบเสมือน “ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม” จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมทั้งในภาษาต้นฉบับและภาษาแปลเป็นอย่างดี ทั้งนี้ เนื่องมาจากภาษาใดก็จะสะท้อนวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของเจ้าของภาษานั้น ๆ ยกตัวอย่างเช่น

ภาษาของชนชาติไทย จะมีการใช้คำที่บ่งชี้ให้เห็นถึงระดับของคำหรือศักดิ์ของคำ อันเป็นเอกลักษณ์ทางภาษาไทย อันได้แก่ การใช้คำราชาศัพท์ที่คนไทยกำหนดขึ้นไว้ใช้สำหรับสถาบันพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ นอกจากนั้น ยังมีคำเรียกขานบุคคล (Terms of Address) อันได้แก่ คำสรรพนาม คำรับหรือคำลงท้าย ซึ่งเป็นตัวกำหนดคู่สนทนาให้เลือกใช้คำเรียกขานเพื่อบ่งบอกถึงความเกี่ยวข้องกันในบทบาททางสังคม อันสะท้อนให้เห็นถึงระดับความสัมพันธ์ของบุคคล ความเป็นเครือญาติ และสถานะภาพทางสังคมระหว่างคู่สนทนาว่า มีอำนาจเหนือกว่า หรือต่ำกว่า แสดงความเคารพหรือไม่เคารพ และยังสามารถบ่งบอกเพศของผู้พูดได้อีกด้วย (ประชิด สุกฤษณ์, 2546, หน้า 28-29; พรทิพย์ ไชยรัตน์, 2545, หน้า 105-108)

จากความสัมพันธ์ของ “วัฒนธรรมกับการแปล” ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ภาษาและวัฒนธรรมไม่สามารถแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด การแปลจึงเป็นการถ่ายทอดความหมายทั้งทางด้านภาษาและทางด้านวัฒนธรรม เนื่องจากผู้แปลมีบทบาทที่สำคัญในการแปล เพราะเป็นผู้ที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การมีความรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมของสังคมทั้งผู้ใช้ภาษาต้นฉบับ และภาษาแปล ช่วยให้ผู้แปลทำงานแปลได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น ผู้แปลต้องมีความรู้และทราบความหมายของคำ หรือ “สัญลักษณ์” (Sign) อันหมายถึง คำที่คนในแต่ละสังคมสร้างขึ้น เพื่อให้มีความหมายแทนสิ่งต่าง ๆ และได้รับการตีความอย่างไร (จุฑาพรธ จามจุรีผดุงชีวิต, 2550, หน้า 274) ในวัฒนธรรมของภาษาที่ตนแปล และผู้แปลไม่ควรนำค่านิยมของวัฒนธรรมของตนเองมาใช้ในการตีความหมาย เพราะการตีความผิดอาจทำให้ความหมายผิดได้ (วรรณ แสงอร่ามเรือง, 2545, หน้า 240) ยกตัวอย่างเช่น คำว่า “วัว ควาย” ในวัฒนธรรมตะวันตก เช่น ชาวไทย หากนำวัว ควาย มาเปรียบเทียบกับคน จะมีความหมายนัยประหวัชฌง เพราะสัตว์สองชนิดนี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงความโง่เขลา ใช้แต่คำถั่ง แต่ในขณะที่มุมมองในวัฒนธรรมตะวันตกกลับมีความหมายนัยประหวัชฌงบวก แสดงถึงความแข็งแรง บึกบึน ด้วยเหตุนี้ เมื่อแปล ผู้แปลต้องนำวัฒนธรรมของทั้งสองภาษาเข้ามาพิจารณาอีกด้วย โดยที่ผู้แปลต้องรักษาความเป็นเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมและในขณะที่เดียวกันก็ต้องรักษาเอกลักษณ์ทางด้านภาษาทั้งภาษาต้นฉบับและภาษาแปลไว้ด้วย (วิญญ กอปรสิริพัฒน์, 2548, หน้า 157) ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านภาษาแปลได้รับความรู้ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างได้อย่างถูกต้อง

ภูมิหลังทางวัฒนธรรมอันเป็นสาเหตุของปัญหาในการแปล

ความแตกต่างทางด้านภาษาและวัฒนธรรมย่อมส่งผลถึงการแปล ดังเช่นที่ ลาร์สัน (Larson, 1984, pp. 137-138, 163) ได้กล่าวว่า ปัญหาที่ยากที่สุดประการหนึ่งในการแปล คือ ภูมิหลังทางวัฒนธรรม อันทำให้ผู้คนแต่ละสังคมประเมินสิ่งต่าง ๆ จากมุมมองของตนเองทั้งสิ้น ซึ่ง ในคำ

(Nida, 1964 อ้างถึงใน ทิพา เทพอักษรพงศ์, 2547, หน้า 17) และ เตือนจิตต์ จิตต์อารี (2548, หน้า 234) ได้สรุปภูมิหลัง ทางวัฒนธรรมอันเป็นสาเหตุของปัญหาของการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรม อันไม่มีคำเทียบเคียงในภาษาแปล ไว้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางสภาพแวดล้อมหรือสภาพทางนิเวศวิทยา (Ecology) ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์สภาพอากาศ อันทำให้แต่ละกลุ่มสังคมมีคำที่ใช้แตกต่างกันไป เช่น ในภาษาไทยมีคำเรียกฝนมากมาย แต่ภาษาอังกฤษมีคำบรรยายความหนาวและหิมะมากมายหลายประเภท
2. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค การคมนาคม อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น เช่น ในประเทศที่มีอากาศหนาวจะมีเครื่องนุ่งห่มและอุปกรณ์ทางด้านเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการปรับอากาศหลายอย่างที่คนในประเทศอื่นไม่รู้จัก
3. วัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) ได้แก่ การใช้ชีวิตการทำงาน การพักผ่อน คนตรี ศิลปะประจำชาติ การปกครอง ศาสนาและประเพณี (Religious and Customary Culture) ซึ่งก่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ อันแสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และค่านิยมของผู้คนในแต่ละสังคมนั้น เช่น ประเพณีการชงชาของชาวญี่ปุ่น ประเพณีการไหว้พระจันทร์ของชาวจีน และประเพณีการแห่นางแมว หรือจุดบั้งไฟ เพื่อขอฝนของชาวไทย เป็นต้น
4. วัฒนธรรมทางการแสดงอากัปกิริยาท่าทาง และลักษณะนิสัย (Gestures and Habits) หมายถึง รูปแบบ อากัปกิริยาท่าทาง หรือภาษากายของกลุ่มคนทั่วไป กลุ่มเฉพาะหรือรายบุคคล ซึ่งกิริยาท่าทางของคนแต่ละชาติอาจสื่อความหมายไม่เหมือนกัน เช่น การพยักหน้า การส่ายหน้า เพื่อแสดงการตอบรับหรือปฏิเสธ
5. วัฒนธรรมทางภาษา (Linguistic Culture) ในแต่ละภาษาจะมีองค์ประกอบ หน่วยเสียง หน่วยคำ โครงสร้าง และคำที่ใช้แตกต่างกันออกไป เช่น การละประธานของประโยคในภาษาไทย (Pro-Drop Language) ความแตกต่างด้านโครงสร้างของประโยคกรรมในภาษาไทยและอังกฤษ (Passive Structure) และการมีหน่วยคำพิเศษ (Morpheme) ในภาษาไทย เช่นคำว่า ครับ ค่ะ จ๊ะ เป็นต้น

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2540, หน้า 44-45) ยังได้แบ่งปัญหาการแปลระดับวัฒนธรรม อันส่งผลต่อผู้แปล ออกเป็น 2 ด้าน คือ ผู้แปลไม่รู้วัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ และผู้แปลรู้แต่ไม่สามารถถ่ายทอดให้ผู้อ่านภาษาแปลรู้เรื่องหรือเข้าใจได้

จากภูมิหลังทางด้านวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อผู้แปล กล่าวคือ ทำให้เกิดข้อจำกัดในการแปล หรือแปลไม่ได้ ซึ่งเรียกว่า การแปลไม่ได้ทางวัฒนธรรม (Cultural Untranslability) เพราะไม่มีภาษาใดสองภาษาในโลกที่เทียบเคียงกันได้โดยตรง ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าภูมิหลังทางด้านวัฒนธรรมอันส่งผลให้เกิดปัญหาในการแปล แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. คำที่มีในภาษาต้นฉบับ ไม่มีคำที่ใช้เทียบเคียงได้ในภาษาแปล แต่มีคำอื่นที่ใช้เรียกขานในภาษาแปล ทำหน้าที่เดียวกันกับคำในภาษาต้นฉบับ

2. คำที่มีในภาษาต้นฉบับ ไม่มีคำที่ใช้เทียบเคียงได้ในภาษาแปล แต่มีคำอื่นที่ใช้เรียกขานในภาษาแปล ทำหน้าที่คนละอย่างกับคำในภาษาแปล

3. ไม่มีคำที่ใช้เทียบเคียงกันได้ ระหว่างภาษาต้นฉบับและภาษาแปล

ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น คำว่า “Sauna” ซึ่งเป็นคำศัพท์ของภาษาฟินแลนด์ เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วเกิดข้อจำกัดในการแปล เนื่องจากไม่มีคำเทียบเคียงในภาษาแปล ผู้แปลอาจแก้ปัญหาโดยการทับศัพท์ นอกจากนี้ คำที่แปลไม่ได้ อาจแก้ไขโดยใช้การอธิบายเพิ่มเติม ดังที่ บ็อบ บูลุด (2548) ผู้เขียนคอลัมน์ “พอไฟ ฟุดฟิด อังกฤษ* อเมริกัน จากหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ (ฉบับวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2548 หน้า 27) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการแปลกับวัฒนธรรม โดยยกตัวอย่างถึง ช้างเผือก ซึ่งแปลโดยการเทียบเคียงเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า “White Elephant” อาจเป็นไปได้ว่าชาวตะวันตกไม่คุ้นเคยกับช้าง และไม่ทราบว่าช้างเผือกมีความพิเศษแตกต่างกว่าช้างทั่วไปอย่างไร หากผู้แปล ไม่ให้ความสำคัญในเรื่องของความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในตัวภาษาแล้ว ผู้อ่านอาจไม่ทราบว่าในวัฒนธรรมไทย ช้างเผือกเป็นสัญลักษณ์ของพระราชอำนาจแห่งพระมหากษัตริย์ ดังนั้น เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับผู้อ่านชาวต่างชาติ ผู้แปลควรอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับช้างเผือกไทยว่า “In Thai culture, white elephant is a symbol of royal power.”

จากปัญหาภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่เป็นสาเหตุของปัญหาของการแปลในข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมอันมีที่มาต่างกันทำให้แต่ละภาษามีความต่างกัน กล่าวคือ ไม่มีคำหรือวลีใดในแต่ละภาษามีความหมายเหมือนกันอย่างแท้จริง ภาษาหนึ่งจึงไม่สามารถที่จะอธิบายความหมายของสิ่งหนึ่งในอีกภาษาหนึ่งได้ ดังนั้น “การแปล” จึงเป็นกระบวนการที่พยายามค้นหาถ้อยคำที่เหมาะสมในการอธิบายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอีกภาษาหนึ่งไม่มี (Miguel de Cervantes Saavedra, 2006 แหล่งข้อมูลจาก www.Complete translation.htm แสดงผลเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2548)

แนวคิดเกี่ยวกับการแปลและรูปแบบการแปล

1. หลักการและความคิดที่เกี่ยวกับการแปล

นักทฤษฎีและผู้เชี่ยวชาญทางด้าน การแปลทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เสนอหลักการ และความคิดที่เกี่ยวกับการแปลไว้ดังนี้

แกทฟอร์ด (Catford, 1965, p. 1) นิวมาร์ค (Newmark, 1981, p. 7) ไนคาและเทเบอร์ (Nida, Taber, & Charles, 1982, p. 12) ต่างมีความเห็นว่า “การแปล” เป็นกระบวนการ ที่กระทำต่อภาษา กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่เอาข้อความที่เขียนด้วยภาษาหนึ่งอันหมายถึงภาษาแปล (Target Language or Receptor Language) ไปแทนที่ข้อความที่เขียนด้วยภาษาหนึ่ง หมายถึงภาษาต้นฉบับ (Source Language) ซึ่งต้องอาศัยทั้งความละเอียด ความปราณีต เพื่อให้การเรียบเรียงข้อความที่ได้ในภาษาแปล ยังคงมีลีลาการเขียนและให้ความหมายเท่าเทียมกับภาษาต้นฉบับมากที่สุด ซึ่งในกระบวนการดังกล่าว ผู้แปลต้องทำงานแปล โดยอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนขึ้นอันได้แก่ ลักษณะเฉพาะทางภาษา และภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในตัวภาษา ดังนั้น ผู้แปลจึงต้องคำนึงถึงกลวิธีการแปลที่สามารถสื่อสารให้ผู้อ่านฉบับแปลได้เข้าใจได้อย่างถูกต้องตรงกับผู้อ่านต้นฉบับ (วรรณฯ แสงอร่ามเรือง, 2545, หน้า 14)

นอกจากนี้ สิทธิฯ พินิจกุล (2547, หน้า 13, 82-83) และวัลยา ศรีวิวัฒน์ (2547, หน้า 156) ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมในเรื่องของวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการแปล โดยเฉพาะการแปลวรรณกรรมบันเทิงคดีประเภทนวนิยายไว้ว่า การแปลวรรณกรรมจัดเป็นงานศิลปะอย่างแท้จริง เนื่องจากการถ่ายทอดความหมายและวรรณศิลป์จากตัวบทภาษาหนึ่ง ไปเป็นตัวบทอีกภาษาหนึ่ง ดังนั้น ผู้แปลต้องรักษารูปแบบ คุณค่า และความหมายของข้อความเดิมไว้อย่างครบถ้วน รวมถึงความหมายแฝง ซึ่งได้แก่ความหมายทางวัฒนธรรม ปรัชญา ความเชื่อ ความคิด ความรู้สึก ฯลฯ และเพื่อเน้นความเข้าใจให้กับผู้อ่านฉบับแปล ผู้แปลต้องรักษาบริบททางวัฒนธรรม อันหมายถึง คำหรือข้อความที่แสดงถึงวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของตัวละครในบทแปลนั้น ๆ

จากหลักการและความคิดที่เกี่ยวกับการแปลที่เสนอมานี้แล้วข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า “การแปล” เป็นกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากภาษาต้นฉบับไปเป็นภาษาแปล ซึ่งผู้แปลจะต้องวิเคราะห์ความหมาย แล้วเรียบเรียงข้อความให้ถูกต้องตรงตามกับผู้เขียนภาษาต้นฉบับต้องการจะสื่อ โดยเลือกใช้กลวิธีการแปลที่สามารถเก็บความหมายได้ตรงตามเนื้อหา รักษาลีลาการเขียน และบริบททางวัฒนธรรมในต้นฉบับเดิมไว้ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ อีกทั้งผู้แปลต้องให้ความสามารถเชิงวรรณศิลป์เพื่อให้ได้ภาษาแปลที่เหมาะสม เป็นธรรมชาติ ทำให้ผู้อ่านวรรณกรรมแปลได้รับความรื่นรมย์ และเกิดความรู้สึกรื่นเริงได้เช่นเดียวกับผู้อ่านต้นฉบับ

2. รูปแบบการแปล

จากแนวคิดและทฤษฎีการแปลที่อ้างถึงการสื่อสารดังที่กล่าวในเบื้องต้น อาจกล่าวได้ว่า นักทฤษฎีการแปลทั้งชาวไทยและต่างประเทศต่างมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การแปลเป็นการถ่ายทอดสารตามกับผู้เขียนต้นฉบับต้องการสื่อ ไม่ใช่การแปลคำ ดังนั้น จึงควรมุ่งเน้นไปที่การรักษาความหมาย (Meaning) เป็นสำคัญ โดยความหมายที่ถ่ายทอดไปยังภาษาแปล (RL) ต้องมีความ

ถูกต้องและแม่นยำ แต่ในเรื่องของรูปแบบ (Form) ซึ่งหมายถึง ตัวอักษร รูปคำ โครงสร้าง ไวยากรณ์นั้น ผู้แปลสามารถถ่ายทอดความหมายโดยใช้รูปแบบของภาษาแปลได้

ด้วยเหตุนี้ การแสวงหาหลักการและทฤษฎีการแปลจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้แปลต้องคำนึงถึง เพราะมีความสำคัญอันจะทำให้งานแปลออกมามีความสมบูรณ์ใกล้เคียงกับต้นฉบับมากที่สุด และเพื่อให้ผู้แปลมีหลักเกณฑ์ในการทำงานแปล รูปแบบการแปลที่ได้รับการอ้างอิงในวงวิชาการแปล มีดังต่อไปนี้

ในคำ (Nida, 1964, pp. 165-169 อ้างถึงใน ศิริลักษณ์ ทวีภิรุ้งทวี, 2547, หน้า 12) ได้แบ่งรูปแบบการแปลออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การแปลเทียบเคียงตามรูป (Formal – Equivalent Translation) คือ การแปลตรงตัว ซึ่งมีลักษณะอีกรูปแบบ (Form) ให้เหมือนต้นฉบับมากที่สุด เช่น ถ้าต้นฉบับเป็นร้อยกรอง ผู้แปลจะแปลเป็นร้อยกรอง ถ้าต้นฉบับเป็นร้อยแก้ว ผู้แปลจะแปลแบบประโยคต่อประโยค การแปลประเภทนี้จะทำให้ผู้อ่านมองเห็นลักษณะทางไวยากรณ์ การใช้คำ และความหมายของคำจากต้นฉบับด้วย

2. การแปลเทียบเคียงต่างรูป (Dynamic – Equivalent Translation) คือ การแปลแบบอิสระ ซึ่งมีลักษณะให้ความสำคัญของการแปลความหมายมากกว่าแปลคำ การแปลลักษณะนี้จะไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม (Form) ของต้นฉบับ แต่จะปรับสำนวนแปลให้เป็นธรรมชาติ และนำไวยากรณ์ของภาษาแปลมาใช้ เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจเนื้อหาได้เช่นเดียวกับผู้อ่านภาษาต้นฉบับ

แคทฟอร์ด (Catford, 1965, pp. 21-26) ได้แบ่งรูปแบบการแปลไว้ โดยพิจารณาจากปัจจัย 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการแปลที่พิจารณาจากต้นฉบับ (Extent) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 Full Translation คือ การแปลที่ใช้ภาษาฉบับแปลแทนที่ภาษาต้นฉบับ ได้อย่างครบถ้วน ทุกส่วนทั้งในระดับเสียง คำ วลี และประโยค

1.2 Partial Translation คือ การแปลเพียงบางส่วนของต้นฉบับ ละบางส่วนไว้ เนื่องจากผู้แปลไม่สามารถหาคำแปลให้ตรงกับต้นฉบับได้ หรือเป็นเจตนาของผู้แปลที่จะไม่แปลคำนั้น ๆ เพื่อคงสีสัน หรือบรรยากาศของต้นฉบับให้ปรากฏในฉบับแปล

2. รูปแบบการแปลที่พิจารณาจากระดับภาษา (Levels) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 Total Translation คือ การแปลที่ใช้ภาษาฉบับแปลแทนที่ภาษาต้นฉบับ ได้ทั้งในระดับคำศัพท์ ไวยากรณ์ หรืออาจรวมไปถึงระบบเสียงและตัวเขียนได้อย่างสมบูรณ์

2.2 Restricted Translation คือ การแปลที่ใช้ภาษาฉบับแปลแทนที่ภาษาต้นฉบับได้ ในระดับหนึ่ง เช่น ในระดับเสียงหรือตัวอักษร ในระดับไวยากรณ์หรือคำศัพท์

3. รูปแบบการแปลที่พิจารณาจากอันดับ (Ranks) ของความหมายเทียบเคียงในการแปลในระดับกลุ่มคำ หรือในระดับประโยค แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 Rank-Bound translation คือ การแปลแบบตรงตัว คำต่อคำ ความหมายของการแปลเกิดขึ้นในระดับคำ แต่ทำให้ภาษาแปลไม่เป็นธรรมชาติ ยากต่อการทำความเข้าใจ

3.2 Unbounded Translation คือ การแปลอิสระ การเรียบเรียงตำแหน่งคำ วลี หรือประโยค แตกต่างไปจากต้นฉบับ แต่ยังคงรักษาความหมายของต้นฉบับไว้ได้

นิวมาร์ค (Newmark, 1981, pp. 38-66) ได้แบ่งรูปแบบการแปลที่ควรเป็นเป้าหมายของผู้แปลไว้ 2 รูปแบบ คือ Semantic Translation (การแปลเชิงอรรถศาสตร์หรือการแปลเชิงความหมาย) และ Communicative Translation (การแปลเชิงสื่อสาร)

1. การแปลเชิงความหมาย หรือเชิงอรรถศาสตร์ (Semantic Translation) เป็นการแปลที่ผู้แปลรักษาภาษาต้นฉบับหรือเน้นความหมายของต้นฉบับไว้เป็นสำคัญ (SL Emphasis) การแปลลักษณะนี้ ผู้แปลจะยังคงรักษาภาษาทางด้านวัฒนธรรมของต้นฉบับไว้ เช่น คำแสดงภาษาถิ่น ศัพท์ทางด้านวัฒนธรรมไว้ และใช้วิธีขยายความช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม นิวมาร์ค (Newmark, 1995, pp. 45-46 อ้างถึงใน สุพรรณณี ปิ่นมณี, 2546, หน้า 8-10) ได้นำเสนอวิวัฒนาการของการแปลเชิงความหมาย หรือการแปลเชิงอรรถศาสตร์เพิ่มขึ้นด้วยการแบ่งระดับการแปลออกเป็น 4 ระดับ โดยเริ่มตั้งแต่การแปลที่เน้นการรักษาภาษาต้นฉบับมากที่สุด (Word for World Translation) ลดหลั่นไปหาการแปลแบบที่เน้นการรักษาภาษาต้นฉบับน้อยที่สุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการแปลที่เน้นความเข้าใจของผู้อ่านภาษาแปลมากที่สุด (Semantic Translation) ซึ่งมีลักษณะการแปลดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 Word for Word Translation เป็นการแปลคำต่อคำจากภาษาแปล รักษาลำดับคำ แปลโดยไม่คำนึงถึงบริบท เป็นการแปลที่เน้นการรักษาภาษาต้นฉบับมากที่สุด

ระดับที่ 2 Literal Translation เป็นการแปลคำต่อคำ และคำ ๆ นั้น ไม่ขึ้นกับบริบทใด โครงสร้างของภาษาต้นฉบับ จะถูกเปลี่ยนเป็น โครงสร้างภาษาแปลที่เทียบเท่ากัน

ระดับที่ 3 Faithful Translation คือแปลโดยชื่อตรงต่อวัตถุประสงค์และความคิดของผู้เขียนภาษาต้นฉบับมากที่สุด โดยการถ่ายทอดความหมายให้ตรงกับภาษาต้นฉบับให้มากที่สุดเท่าที่ภาษาแปลจะทำได้

ระดับที่ 4 Semantic Translation มีลักษณะการแปลเช่นเดียวกับ Faithful Translation แต่ Semantic Translation จะมีความยืดหยุ่นมากกว่า กล่าวคือ นอกจากความหมายต้องตรงตามต้นฉบับแล้ว ยังต้องรวมเอาด้านความสุนทรีย์ ความเป็นศิลปะ ไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งการแปลลักษณะนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำที่ความเข้าใจของผู้อ่านในภาษาแปลมากที่สุด

2. การแปลเชิงสื่อสาร (Communicative Translation) คือการแปลที่มุ่งสร้างความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่านภาษาแปล ให้เกิดเช่นเดียวกับผู้อ่านภาษาต้นฉบับ เป็นการแปลที่เน้นความเข้าใจของผู้อ่านภาษาแปลเป็นสำคัญ (TL Emphasis) ผู้แปลสามารถเพิ่มเติมรายละเอียด สรุปความ เรียบเรียงถ้อยคำ สำนวน รูปประโยคในภาษาต้นฉบับ ให้มาอยู่ในรูปแบบภาษาแปลเพื่อให้ง่ายต่อการอ่าน และในยุคการแปลต่อมา นิวมาร์ค (Newmark, 1995, pp. 45-46 อ้างถึงใน สุพรรณิ ปันมณี, 2546, หน้า 8-10)

ได้เสนอแนวคิดอันแสดงถึงวิวัฒนาการของการแปลเชิงสื่อสาร โดยแบ่งระดับการแปลเชิงสื่อสารออกเป็น 4 ระดับ เริ่มตั้งแต่การแปลที่เน้นภาษาแปลมากที่สุด (Adaptation) ลดหลั่นไปสู่การแปลที่เน้นภาษาต้นฉบับที่สุด (Communicative Translation) อันมีลักษณะการแปลดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 Adaptation เป็นรูปแบบการแปลที่อิสระที่สุด โดยทั่วไปใช้กับการแปลบทละครและบทกวีนิพนธ์ ผู้แปลจะรักษาไว้เฉพาะเนื้อหา หรือเนื้อเรื่อง ไม่ยึดติดกับรูปแบบและวิธีการเขียนในภาษาต้นฉบับ การแปลชนิดนี้บางครั้งมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติมทำให้บทแปลยาวกว่าเดิม เรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า Intralingual Translation

ระดับที่ 2 Free Translation มีลักษณะเช่นเดียวกับการแปลแบบ Adaptation ซึ่งผู้แปลยังคงสามารถเพิ่มเติมข้อมูล และปรับรูปแบบเป็นภาษาแปลได้ แต่ไม่มากเท่าแบบ Adaptation

ระดับที่ 3 Idiomatic Translation เป็นการแปลที่จะถ่ายทอด “สาร” จากต้นฉบับมาทั้งหมด แต่มีการเปลี่ยนแปลงระดับความหมายอยู่บ้าง โดยบางครั้งอาจนำศัพท์ สำนวนในภาษาแปลมาใช้ โดยที่ภาษาต้นฉบับไม่มีสำนวนนั้น

ระดับที่ 4 Communicative Translation เป็นการแปลที่ให้ความหมายได้ถูกต้องตรงกับต้นฉบับ การเรียบเรียงเนื้อหา โดยการใช้ภาษาแปลเป็นที่ยอมรับ และสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านภาษาแปลโดยทั่วไป

บาร์นเวลล์ (Barnwell, 1980, pp. 13-19) ได้แบ่งรูปแบบของการแปล ที่ยึดตามรูปแบบของต้นฉบับ ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. Literal Translation คือ การแปลแบบตรงตัวหรือแปลแบบคำต่อคำ เป็นการแปลที่รักษารูปแบบในภาษาต้นฉบับเอาไว้อย่างเคร่งครัด

2. Modified Literal Translation คือ การแปลที่รักษารูปแบบในภาษาต้นฉบับเอาไว้เท่าที่จะทำได้ อาจจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบ้างเท่าที่จำเป็น

นอกจากนี้ บาร์นเวลล์ (Barnwell, 1980) ได้เสนอหลักเกณฑ์การแปลเพื่อรักษารูปแบบของต้นฉบับไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. เรียงลำดับคำตามเนื้อความในต้นฉบับให้ได้มากที่สุด

2. แปลสำนวนในต้นฉบับด้วยการแปลแบบคำต่อคำ
3. แปลโดยยังคงลักษณะประโยคไว้ให้ตรงตามต้นฉบับ เช่น การใช้คำสรรพนาม หรือคำเชื่อมประโยค
4. แปลโดยคงชนิดของคำไว้ให้เหมือนเดิมเท่าที่จะทำได้ เช่น แปลคำนามเป็นคำนาม แปลคำกริยาเป็นคำกริยา

อย่างไรก็ตาม บาร์นเวลล์ (Barnwell, 1980) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการแปลไว้ว่า ผู้แปลอาจปรับบทแปลโดยการใช้รูปแบบของภาษาแปลบ้าง แต่ต้องคงความหมายเดิมไว้ หากผู้แปลทำการแปลโดยเพียงแค่ออกเนื้อความโดยที่ไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ ในการถ่ายทอดความหมายผลงานที่ออกมา ก็จะเป็นงานแปลที่เข้าใจได้ยาก หรืออาจจะทำให้ความหมายผิดไปจากเดิม จากเหตุผลดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า บาร์นเวลล์ ยังคงให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความหมายมากกว่ารูปแบบ

สัจฉวี สายบัว (2536, หน้า 1-76) ได้เสนอแนวทางการแปลไว้ โดยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การแปลแบบตรงตัว (Literal Translations) คือ การแปลที่พยายามรักษารูปแบบของการเสนอความคิด (Form) ซึ่งหมายถึงคำ การเรียงคำ การจัดกลุ่มความหมายเข้าเป็นประโยค และรวมถึงการใช้เครื่องหมายวรรคตอน ของต้นฉบับไว้ในฉบับแปลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
2. แปลแบบเอาความ (Free Translations) คือ การแปลที่ผู้แปลใช้รูปแบบ (Form) แตกต่างไปจากต้นฉบับ ผู้แปลสามารถใช้โครงสร้างของภาษาแปลเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้น

จากรูปแบบการแปลประเภทต่าง ๆ ที่เสนอมานี้แล้วข้างต้น สามารถแบ่งรูปแบบการแปลออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ได้ดังนี้ คือ การแปลที่มุ่งรักษารูปแบบ (Form) และการแปลที่มุ่งรักษาความหมาย (Meaning) โดยสรุปรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1. การแปลที่มุ่งรักษารูปแบบ (Form) เป็นการแปลที่ผู้แปลพยายามรักษารูปแบบของภาษาต้นฉบับไว้อย่างเคร่งครัด มีลักษณะเป็นการแปลคำต่อคำจากภาษาต้นฉบับ หรือกล่าวได้ว่าเป็นการแปลคำมากกว่าแปลความหมาย การแปลประเภทนี้มี จุดมุ่งหมายที่จะถ่ายทอดความหมายของคำ จากภาษาต้นฉบับเป็นภาษาแปล โดยไม่คำนึงถึงเนื้อหาสาระสำคัญที่อยู่ในต้นฉบับ ซึ่งมีผลทำให้ภาษาแปลไม่เป็นธรรมชาติ ความหมายอาจไม่ชัดเจนทำให้เข้าใจยาก รูปแบบของการแปลประเภทนี้ สามารถเทียบเคียงได้กับวิธี Formal – Equivalent Translation ของไนค้ำ และ Rank-Bound Translation ตามแนวความคิดของแคทฟอรัท ซึ่งมีวิธีแปลคล้ายกับ Semantic Translation ของนิวมาร์ค และการแปลแบบ Literal Translation ของบาร์นเวลล์ และสัจฉวี เช่นกัน นอกจากนี้ การแปลที่มุ่งรักษารูปแบบของต้นฉบับ สามารถแบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 การแปลแบบคำต่อคำ (Word for Word Translation)

1.2 การแปลแบบตรงตัว หรือการแปลตามตัวอักษร (Literal Translation)

2. การแปลที่มุ่งรักษาความหมาย (Meaning) หรือแปลอิสระ (Free Translations) เป็นการแปลที่เน้นความเข้าใจของผู้อ่านภาษาแปลเป็นสำคัญ ให้ความสำคัญกับการแปลความหมายมากกว่าแปลคำ ทั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อถ่ายทอดสาระสำคัญจากต้นฉบับไปสู่ผู้อ่านภาษาแปล ซึ่งผู้แปลสามารถใช้รูปแบบ (Form) ของภาษาแปล เพื่อให้ได้ภาษาที่เป็นธรรมชาติ ในบางครั้งอาจมีการขยายหรือตัดทอนข้อความบ้าง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ การแปลที่มุ่งรักษาความหมายสามารถเทียบเคียงได้กับวิธี การแปลเทียบเคียงต่างรูป Dynamic – Equivalent Translation ตามแนวความคิดของไนค์ และ Unbounded Translation ของเกทฟอร์ท นอกจากนี้ ยังมี การแปลเพื่อเชิงสื่อสาร Communicative Translation ตามวิธีของนิวมาร์ค และการแปลแบบ Free Translations ตามแนวความคิดของสัจฉวี

กระบวนการแปลและหลักเกณฑ์ในการแปล

บาร์นเวลล์ (Barnwell, 1980) ได้เสนอกระบวนการแปลไว้ 2 ขั้นตอน กล่าวคือ ในขั้นตอนแรก ผู้แปลต้องวิเคราะห์ความหมายในภาษาต้นฉบับ ในขั้นตอนต่อมา จึงเรียบเรียงข้อความในภาษาแปลให้มีรูปแบบภาษาที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด

สัจฉวี สายบัว (2536, หน้า 1-76) ได้นำเสนอกระบวนการแปล เพื่อให้งานแปลมีคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาต้นฉบับ คือจับสารของผู้เขียน ซึ่งหมายถึงเนื้อหา ความคิด ความหมายแฝง บริบทของตัวบท ให้ได้ครบตามจุดมุ่งหมายของผู้เขียน โดยวิเคราะห์ความหมายของคำ ความหมายของสำนวน

ขั้นตอนที่ 2 การรับทอดความหมายจากต้นฉบับ โดยการวิเคราะห์ความหมายจากต้นฉบับด้วยความระมัดระวัง มาเป็นความหมายของผู้แปล

ขั้นตอนที่ 3 ถ่ายทอดความหมายออกมาเป็นงานเขียนด้วยภาษาแปล เพื่อนำเสนอต่อผู้อ่าน

ขั้นตอนที่ 4 ทดสอบงานแปล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดูว่างานแปลชิ้นนั้นส่งผลให้ผู้อ่านภาษาแปลเกิดความรู้สึกนึกคิดได้เช่นเดียวกับผู้อ่านภาษาต้นฉบับหรือไม่ ผู้แปลจึงควรทดสอบความถูกต้องในด้านความหมาย ความยากง่ายของระดับภาษา และทำนองการเขียน (Style) ซึ่งรวมถึงการใช้ภาษา (Register) ว่ามีความเหมาะสมตามบริบทและสามารถเทียบเคียงได้กับภาษาต้นฉบับและเมื่อปฏิบัติครบทั้ง 4 ขั้นตอนแล้ว ผู้แปลอาจปรับบทแปลโดยมีเงื่อนไขว่า เพื่อให้

บทแปลนั้น อ่านง่าย ได้ภาษาที่เป็นธรรมชาติขึ้น และประการสำคัญคือ ต้องรักษาความหมายและ อารมณ์ของต้นฉบับไว้คงเดิม ไม่ว่าจะใช้วิธีการใดในการปรับบทแปล

ในเรื่องของหลักเกณฑ์การแปล สูดจิต ภิญโญยิ่ง (2548, หน้า 9) ได้เสนอหลักเกณฑ์ การแปลไว้ 3 ประการ เพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพและซื่อสัตย์ต่อต้นฉบับ โดยที่ผู้แปลต้อง ไม่แปลผิด (Mistranslate) ไม่แปลเกินหรือให้ความหมายสูงกว่าความหมายในภาษาดั้งฉบับ (Over-Translate) และต้องไม่แปลขาดหรือให้ความหมายต่ำกว่าความหมายในภาษาดั้งฉบับ (Under-Translate)

กลวิธีการแปลคำศัพท์ที่ไม่ปรากฏในวัฒนธรรมของภาษาที่แปล

การถ่ายทอดความหมายเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการแปล โดยเฉพาะเมื่อต้อง แปลสิ่งที่ไม่ปรากฏหรือไม่เป็นที่รู้จักในวัฒนธรรมของภาษาแปล ด้วยเหตุนี้ ผู้แปลจึงมีหน้าที่ พยายามหารูปแบบการถ่ายทอดความหมายที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความหมายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาแปลหลายท่านได้นำเสนอกลวิธีการในการแปลไว้ดังนี้ คือ

บาร์นเวลล์ (Banwell, 1974) ได้เสนอแนวทางการถ่ายทอดคำที่ไม่เป็นที่รู้จักใน

วัฒนธรรมของภาษาแปลไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ใช้ข้อความอธิบาย บอกความหมายตามรูปคำศัพท์ หรืออธิบายให้เห็นลักษณะที่ตรงกับศัพท์คำเดิม ยกตัวอย่างเช่น

ทุกคนมี **ปิ่นโต** คนละถาด

Each carried a pinto, a multiple-decked food container with a handle.

แปลโดยเพิ่มข้อความ a multiple-decked food container with a handle อธิบายให้เห็น ลักษณะที่ตรงกับศัพท์คำเดิม

2. ทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น

“นี่แม่พลอย ฉันให้ **จันอับ**

“Some sweets for you, Mae Phloi. **Some chan-ap**

3. ใช้คำซึ่งเป็นที่รู้จักดีในวัฒนธรรมของผู้รับสาร หมายถึง การใช้คำในภาษาดั้งฉบับกับ คำในภาษาฉบับแปลไม่เหมือนกัน แต่คำทั้งสองคำนี้โยงหรือสื่อความไปถึงประเด็นสำคัญ ที่ทำให้ ได้ความหมายคล้ายกัน และคำทั้งสองต้องเป็นคำที่จัดอยู่ในประเภทเดียวกัน เช่น ใช้พืชแทนด้วย พืช หรือใช้สัตว์แทนด้วยสัตว์ ยกตัวอย่างเช่น

“คุณปลูก **พุทรา** ก็ย่อมได้พุทรา ปลูกพุทราจะให้ **ได้ส้ม** หรือ”

“If you plant an **apple tree**, you’ll get apples, and you certainly won’t get **oranges**.”

แปลโดยใช้วิธีแทนที่พุทราที่ดำดำดำ ด้วยผลไม้อื่นที่มีในวัฒนธรรมของภาษาแปลแทน เป็นการสื่อความหมายเพื่อเปรียบเทียบให้เข้าใจว่า ชีวิตของคนย่อมขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ

Beekman and Callow (1974, pp. 194-198 อ้างถึงใน สุพรรณณี ปิ่นมณี, 2547, หน้า 298-325) ได้เสนอแนวทางการแปลสิ่งที่ไม่เป็นที่รู้จักในวัฒนธรรมของภาษาแปลไว้ 3 วิธี ดังนี้

1. การใช้คำจำแนกประเภทอย่างกว้าง ๆ แล้วตามด้วยคำอธิบายประกอบ (A Generic Word With Descriptive Phrase) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1.1 คำจำแนกอย่างกว้าง ๆ ขยายความด้วยการบอกลักษณะรูปพรรณสัณฐาน
generic word with descriptive phrase (form)

ตัวอย่าง ข้าวซอย: Thai fast *food*, hot curried noodles with chicken or beef
(แปลโดยใช้คำ *food* บอกประเภทอย่างกว้าง ๆ ส่วนที่เหลือเป็นการขยายความให้เห็นลักษณะ)

1.2 คำจำแนกอย่างกว้าง ๆ ขยายความด้วยการบอกหน้าที่หรือวัตถุประสงค์
generic word with descriptive phrase (function)

ตัวอย่าง พิธีโกนจุก: *rite* to mark one's reaching the age of puberty (แปลโดยใช้คำ *rite* บอกประเภทอย่างกว้าง ๆ ส่วนที่เหลือเป็นการขยายความให้เห็นหน้าที่ หรือวัตถุประสงค์ของการกระทำนั้น)

1.3 คำจำแนกอย่างกว้าง ๆ ขยายความด้วยการบอกทั้งรูปร่างลักษณะและหน้าที่
generic word with descriptive phrase (form + function)

ตัวอย่าง ไหว้: traditional *gesture* with one's hands pressed together and raised to show respect or as a greeting in front of one's face (แปลโดยใช้คำ *gesture* บอกประเภทอย่างกว้าง ๆ ส่วนที่เหลือเป็นการขยายความให้เห็นทั้งลักษณะและหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ของสิ่งนั้น ๆ)

1.4 คำจำแนกอย่างกว้าง ๆ ขยายความโดยการเปรียบเทียบ
generic word with descriptive phrase (comparison)

ตัวอย่าง ลำไย: Thai-style *boat* similar to a gondola พญานาค: legendary King of the Nagas, *animal* similar to a fabulous serpent (แปลโดยการ ใช้คำเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีปรากฏในวัฒนธรรมของภาษาแปล เพื่อให้ผู้อ่านทราบได้ทันทีว่าลักษณะของสิ่งนั้น ๆ เป็นอย่างไร)

2. การใช้คำยืม มี 2 ประเภท คือ

2.1 คำยืม (Borrowed Word) คือ คำยืมที่เข้ามาผสมอยู่ในภาษาแปล จนเป็นส่วนหนึ่งของภาษาแปล ซึ่งเป็นที่เข้าใจและไม่ต้องอธิบายอีก เช่นคำว่า ต้มยำกุ้ง ผัดไทย ที่ชาติตะวันตก และชาติอื่น ๆ ยืมไปใช้ หรือดั่งเช่น คำว่า คอมพิวเตอร์ ฮาร์ดแวร์ ที่คนไทยยืมมาจากชาติตะวันตก

2.2 คำยืมหรือคำทับศัพท์ (Loan Word) คือ คำยืมใหม่ที่เข้ามาอยู่ในภาษาแปล เป็นคำใหม่ และไม่เป็นที่รู้จักในหมู่ผู้ที่อ่านภาษาแปล หรือผู้ที่มิได้เรียนรู้ภาษาซึ่งเป็นที่มาของคำยืม นั้น ๆ มีวิธีใช้ 4 แบบ ดังนี้

2.2.1 คำทับศัพท์ที่ใช้ประกอบกับคำจำแนกประเภทอย่างกว้าง ๆ

generic word/ loan word

ตัวอย่าง วันสงกรานต์: Songkran *Day* (ใช้คำ *Day* เป็นคำจำแนกอย่างกว้าง ๆ เพื่อสร้างความหมายให้กับคำว่า สงกรานต์ เป็นคำยืม)

2.2.2 คำทับศัพท์ที่ใช้ประกอบกับคำจำแนกประเภทอย่างกว้าง ๆ และคำขยาย

บอกลักษณะ ประกอบด้วย

loan word/ generic word/ descriptive phrase (form)

ตัวอย่าง ตุ๊กตุ๊ก: three-wheeled motorized *vehicle* called Tuk-Tuk (ใช้ *vehicle* เป็นคำจำแนกประเภทอย่างกว้าง ๆ ให้ความหมายกับคำยืม Tuk-Tuk ส่วนที่เหลือ เป็นการขยายความให้ความหมายกระจ่างขึ้นในเรื่องของลักษณะ)

2.2.3 คำทับศัพท์ที่ใช้ประกอบกับคำจำแนกประเภทอย่างกว้าง ๆ และคำขยาย

ความบอกหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

loan word/ generic word/ descriptive phrase (function)

ตัวอย่าง ขันหมาก: a *container* called “Khan Mark” in which offerings are placed and carried to the bride’s home as bridal gifts (ใช้ *container* เป็นคำจำแนกประเภทอย่างกว้าง ๆ ให้ความหมายกับคำยืม “ขันหมาก” ส่วนที่เหลือเป็นการขยายความให้ความหมายกระจ่างขึ้นในเรื่องของหน้าที่หรือวัตถุประสงค์)

2.2.4 คำทับศัพท์ที่ใช้ประกอบกับคำจำแนกประเภทอย่างกว้าง ๆ และคำขยาย

ความบอกทั้งลักษณะ หน้าที่หรือวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

generic word/ loan word/ descriptive phrase (form & function)

ตัวอย่าง ผ้าขาวม้า : a piece of checkered *cloth* called “Pha Khao Ma” used by most Thai men as a sack, a turban, a towel and for every other purpose under the sun. (ใช้ *cloth* เป็นคำจำแนกประเภทอย่างกว้าง ๆ ให้ความหมายกับคำยืม “ผ้าขาวม้า” ส่วนที่เหลือเป็นการขยายความให้ความหมายกระจ่างขึ้นในเรื่องของลักษณะ หน้าที่หรือวัตถุประสงค์)

3. การใช้คำศัพท์หรือคำเรียกขานที่มีอยู่ในวัฒนธรรมของภาษาแปล (A Cultural Substitute) มาแทนคำศัพท์ที่อยู่ในวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ ซึ่งคำที่มีอยู่ในภาษาแปลอาจมีความหมายไม่เท่าเทียมกับภาษาต้นฉบับ แต่อาจมีลักษณะ หน้าที่ หรือวัตถุประสงค์การนำไปใช้

คล้ายกัน และคำที่ต้องแปลไม่ใช่ประเด็นสำคัญของเรื่อง ผู้แปลสามารถใช้การแทนคำได้ ดังตัวอย่างของคำว่า “ไก่ย่าง” กับ “Chicken Steak” ซึ่งสามารถแทนกันได้ เพราะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน รับประทานเป็นอาหารคาวเหมือนกัน

เบเกอร์ (Baker, 1992, pp. 27-43) ได้เสนอกลวิธีกรแปลคำศัพท์ในกรณีที่ผู้แปลไม่สามารถหาคำในภาษาแปลมาเทียบเคียงกับคำในภาษาต้นฉบับได้ (Non-equivalence at Word Level) ทั้งนี้ เนื่องจากสิ่งที่แปลไม่เป็นที่รู้จักหรือไม่ปรากฏในวัฒนธรรมของภาษาที่แปล ซึ่งสามารถแบ่งกลวิธีกรแปลออกเป็น 9 แบบ ดังต่อไปนี้

1. แปลตรงตามรูปแบบและเนื้อหาของภาษาต้นฉบับ เป็นการแปลที่ภาษาแปล และภาษาต้นฉบับมีถ้อยคำหรือสำนวนที่มีความหมายเท่าเทียมกัน

ตัวอย่าง: ตำรวจเห็นผู้ต้องสงสัยเดินเข้าไปในธนาคาร

= The police saw the suspect walking into the bank.

2. แปลโดยการใช้คำที่มีความหมายกว้างเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป (Translation by a More General Word) หรือแปลโดยใช้คำจ่ากลุ่ม (Superordination) ซึ่งมีความหมายครอบคลุมในภาษาแปลมาอ้างอิงแทนคำที่ไม่มีในภาษาแปล

ตัวอย่าง: *A jackdaw* in that bush is very beautiful.

= นกแจ๊กดอลในพุ่ม ไม้ นั้นเป็นนกที่สวยงาม

(แปลเป็นภาษาไทยโดยเพิ่มคำว่า “นก” ซึ่งเป็นคำจ่ากลุ่ม ไว้ที่หน้าคำว่า “แจ๊กดอล” เพื่อให้ได้ความหมายที่ชัดเจนขึ้นว่า “แจ๊กดอล” เป็นนก)

3. แปลโดยการเลือกใช้ถ้อยคำ หรือสำนวนที่แสดงความรู้สึกแบบเป็นกลาง ๆ (Translation by a more neutral/ less expressive word) คือ การเลือกใช้คำทั่ว ๆ ไปที่สุภาพมีความหมายใกล้เคียงกับภาษาต้นฉบับ

ตัวอย่าง: but immediately twenty images in that cubicle break into *horrible* grins.

= แต่ทันใดนั้นภาพทั้ง 20 ภาพ ในห้องเล็ก ๆ นั้น ก็กลับเป็นรอยยิ้มที่น่าเกลียดทันที (คำว่า *horrible* แปลว่า น่าเกลียด น่ากลัว น่าสยดสยอง ในที่นี้ น่าเกลียด มีความหมายเป็นกลาง)

4. แปลโดยการแทนที่ด้วยสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมของภาษาแปล (Translation by Cultural Substitution) เป็นการถ่ายทอดความหมายโดยการใชถ้อยคำ หรือสำนวนในภาษาฉบับแปลที่มีความหมายใกล้เคียงกับวัฒนธรรมในสังคมของภาษาต้นฉบับ

ตัวอย่าง: “เอามะพร้าวหัวไปขายสวน”

= “To carry *coals* to *Newcastle*.”

ตัวอย่าง: เขาทำงานหนักเหมือนวัวเหมือนควาย

= He works like a *horse*.

5. แปลโดยการใช้อำทับศัพท์ หรือทับศัพท์แล้วเพิ่มเติมคำอธิบาย (Translation Using a Loan Word or Loan Word Plus Explanation)

ตัวอย่าง: ไหว้ครู

= a *ritual* called “**Wai Khru**” to venerate sacred objects and to pay homage to teachers

6. แปลโดยการถอดความด้วยการใช้ถ้อยคำ เพิ่มคำที่มีความสัมพันธ์กัน หรือใช้สำนวนในภาษาแปลที่เกี่ยวข้องกับภาษาต้นฉบับ (Translation by Paraphrase Using a Related Word) ถึงแม้ว่ารูปแบบการใช้คำจะมีลักษณะแตกต่างกัน ก็สามารถนำมาใช้ในการแปลเพื่อให้ได้ความหมายเท่าเทียมกัน หรือทำให้มีเข้าใจได้ตรงกัน คำที่มีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ การเปลี่ยนโครงสร้างของคำ (Reciprocal Lexical Items) คำพ้องความหมาย (Synonyms) คำตรงข้าม (Antonyms) และคำตรงข้ามเชิงปฏิเสธ (Negated Antonyms) (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2546, หน้า 286)

ตัวอย่าง: คุณย่าผมเป็นคนเงียบ แต่คุณยายชอบคุย

= My *paternal grandmother* was a quiet type of woman while my *maternal-grandmother* enjoyed talking with people. (แปลโดยเพิ่มถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับภาษาต้นฉบับ ได้แก่ คำว่า *paternal* และ *maternal* เพื่อให้ได้ความหมายเท่าเทียมกับภาษาต้นฉบับว่า ผู้ที่ถูกกล่าวถึงเป็นญาติผู้ใหญ่ทางฝ่ายบิดาหรือฝ่ายมารดา)

ตัวอย่าง : ถวายของพระ

= The monk had been presented with offering. (แปลโดยใช้โครงสร้างตามภาษาแปล เพื่อให้ได้ภาษาแปลที่เป็นธรรมชาติและได้ความหมายใกล้เคียงกับภาษาต้นฉบับ)

ตัวอย่าง: สมศรีมีอาการอิจฉาริษยาขึ้นมา เมื่อผมพูดคุยกับสาวรุ่นน่ารักคนหนึ่ง

= Somsri was *green-eye* when I talked to a pretty young girl. (แปลโดยใช้คำพ้องความหมาย เพื่อให้ได้ความหมายเท่าเทียมกับภาษาต้นฉบับ ซึ่งในวัฒนธรรมของภาษาต้นแปล อิจฉาถูกอ้างมาจากเทพเจ้าแห่งความอิจฉาซึ่งมีตาสีเขียว ส่วนวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ คำว่า “อิจฉา” หมายถึงความอิจฉา ความรุ่มร้อนอยู่ในใจ ที่แสดงออกมาทางดวงตา)

7. แปลโดยการถอดความ ด้วยการเรียบเรียงถ้อยคำหรือใช้สำนวนในภาษาแปล ที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาษาต้นฉบับ (Translation by Paraphrase Using Unrelated Words) ในกรณีที่ความหมายของคำในภาษาทั้งสองแตกต่างกัน ผู้แปลควรเรียบเรียงถ้อยคำให้เป็นภาษาฉบับแปลหรืออาจใช้คำเช่นเดียวกับต้นฉบับก็ได้ แต่ต้องเพิ่มเติมคำอธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้อ่านฉบับแปลให้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะคำที่มีความหมายซับซ้อน

ตัวอย่าง : พอบริษัทเงินทุนนั้นแข็ง พนักงานหลายคนต้องออกไปเตะฝุ่น

= When the finance company was *closing down*, several employees, got the sack.

ตัวอย่าง : รัฐมนตรีเกษตรฯ สั่งเดินหน้ากระชากความจริงกรณีกินป่า

= Minister of Agriculture orders go ahead in *probe* of illegal logging cases. (แปลโดยทำความเข้าใจความหมายของคำหรือสำนวน แล้วหาคำเทียบเคียงในภาษาแปล)

8. แปลโดยการละข้อความ หรือละคำบางคำออกไป (Translation by Omission) หากรูปแบบในภาษาต้นฉบับยากต่อการแปล และมีลักษณะใช้คำเยิ่นเย้อหรือใช้คำที่มีความหมายซ้ำกัน อย่างไรก็ตาม ข้อความที่ตัดออกไปนั้นต้องไม่ใช่สาระสำคัญที่ทำให้ความหมายเดิมบิดเบือนไป

ตัวอย่าง: The man was eagerly and remarkably fond of fishing.

= ตาคนนั้นชอบตกปลาเหลือเกิน

ตัวอย่าง: I won't go. The reason is because I don't like him.

= ผมไม่ไป เพราะผมไม่ชอบเขา

ตัวอย่าง: Answering, John said that.....

= จอห์นตอบว่า....

9. แปลโดยการอธิบายความ ยกตัวอย่างประกอบ (Translation by Illustration) เมื่อภาษาฉบับแปลไม่มีคำที่เทียบเคียงกับภาษาต้นฉบับ เช่น คำที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของสิ่งของ หรือกิจกรรมที่มีเฉพาะในแต่ละวัฒนธรรม เช่น กิริยาท่าทางของคนแต่ละชาติซึ่งอาจจะสื่อความหมายไม่เหมือนกัน จึงทำให้คำกริยาบางคำอาจดูกำกวมสำหรับผู้อ่านฉบับแปล

ตัวอย่าง: หล่อนนั่งม้วนบิดผ้าเช็ดหน้าอยู่ไปมา

= She sat there, twisting the handkerchief in embarrassment. (แปลโดยการเพิ่มข้อความ in embarrassment เพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลได้เข้าใจได้ชัดเจนขึ้นว่า ในวัฒนธรรมไทย การนั่งม้วนบิดผ้าเช็ดหน้าเป็นกิริยาเชิงสัญลักษณ์อันบอกลถึงความอาย ขวยเขิน)

ตัวอย่าง: พระอุโบสถชั้นเดิมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 ผนังด้านนอกเขียนลายรดน้ำพื้นชาดแดงเป็น ลายพุ่มข้าวบิณฑ์

= The Royal Chapel was originally erected in the reign of King Rama I. The outer walls were painted in *a special Thai design with red* as the background. (แปลโดยการใช้อธิบายหรือประโยค แทนสิ่งที่ไม่มี และไม่เป็นที่รู้จักในสังคมของผู้อ่านฉบับแปล)

นอกจากกลวิธีการแปลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สุพรรณิ ปันมณี (2546, หน้า 42) และ วัลยา วิวัฒน์สร (2547, หน้า 154) ได้เสนอกลวิธีการแปลโดยการแทรกคำอธิบายไว้ในวงเล็บหรือในรูปของการให้เชิงอรรถ (ท้ายบท) เพื่ออธิบายหรือให้ความหมาย (Gloss, Noted) ทั้งนี้ อาจกล่าว

ได้ว่ากลวิธีการแปรรูปแบบนี้เป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลได้รับความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

chao khun : a man with the conferred rank of *phraya* or *chao phraya*

chao kha : polite ending used by women

(แปล โดยการให้เชิงอรรถไว้ท้ายบทเพื่อให้ข้อมูลอันทำให้ผู้อ่านภาษาแปลได้ความหมายชัดเจนขึ้น)

วัลยา วิวัฒน์ศร (2547, หน้า 137 - 154) และสุจิต ภิญโญยิ่ง (2548, หน้า 5-6) ได้เสนอหลักเกณฑ์การแปลที่สามารถนำมาพิจารณาเลือกใช้กลวิธีการแปล สรุปได้ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ลีลาการเขียน และภาษาที่ใช้ในแต่ละยุคสมัย ควรคงไว้ตามบทประพันธ์นั้น เช่น
 - 1.1 การแปลชื่อ ทวีป ประเทศ และเมือง เช่น คำว่า “บางกอก” ชื่อเดิมของ “กรุงเทพฯ” และ “ประเทศสยาม” ชื่อเดิมของ “ประเทศไทย” หากในวรรณกรรมนั้น ผู้ประพันธ์ยังคงใช้ชื่อเดิม ผู้แปลต้องใช้ชื่อเดิมตามบทประพันธ์นั้น ๆ
 - 1.2 ศัพท์เฉพาะวัฒนธรรม เช่นศัพท์ในเทพนิยาย ศัพท์เก่าซึ่งเป็นภาษาในวรรณกรรมยุคนั้น ๆ เช่น คำเรียกขาน คำสรรพนาม คำเรียกตำแหน่ง คำลงท้าย เป็นต้น
2. ระดับภาษาที่ใช้ (Register) อันได้แก่ภาษาที่แสดงความเป็นพิธีการ หรือความเป็นกันเอง ผู้แปลต้องถ่ายทอดออกมาให้ตรงตามภูมิหลัง (ฐานะ ชนชั้น การศึกษา อายุ) อารมณ์ วัตถุประสงค์ ในการพูดของตัวละครนั้น ๆ
3. ลีลาการเขียน หากผู้ประพันธ์ใช้ลีลาการเขียนที่อาจแฝงความหมายหลายนัย หรือตั้งใจที่จะเขียนตัวบทให้มีความกำกวม อันเป็นกลวิธีกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสงสัย ใคร่รู้ ชวนให้ผู้อ่านอยากที่จะติดตามอ่านต่อไป ผู้แปลจึงควรรักษาลีลาการเขียนของผู้ประพันธ์ไว้เพื่อให้ผู้อ่านภาษาแปลได้เกิดความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกับผู้อ่านต้นฉบับ
4. ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมทั้งสองภาษาที่กำลังถ่ายทอดอยู่ เช่น การใช้คำราชาศัพท์ ที่แสดงถึงวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ
5. การคำนึงถึงผู้อ่าน คือรูปประโยคของภาษาที่ใช้ถ่ายทอดควรมีโครงสร้างตามไวยากรณ์ของภาษาที่ใช้แปลเพื่อให้ได้ภาษาแปลที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสเช่นเดียวกับผู้อ่านภาษาต้นฉบับ

ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เป็นการแปลบทสนทนาในนวนิยายเรื่อง “สี่แผ่นดิน” โดย “ตุลจันทร์” SL (แผ่นดินที่ 1 ในรัชสมัยของรัชการที่ 5, หน้า 40-41) สถานการณ์ในขณะนั้นคือแม่มาลัยซึ่งเป็นข้าหลวงดำหนักบน มาถามเกี่ยวกับเรื่องไปการไปฟังสวดมนต์เย็น และพลอยกำลัง

เข้าเฝ้าอยู่ในขณะนั้น พลอยเพิ่งจะเคยได้ยินการคำราชาศัพท์ที่ใช้คำว่า “เสด็จ” เพียงคำเดียว แต่ได้ความทั้งประโยค

แม่มาลัย: “...เสด็จให้มาทูลถามเสด็จว่าจะเสด็จหรือไม่เสด็จ ถ้าเสด็จจะเสด็จ เสด็จก็จะเสด็จด้วย”

เสด็จ : “ พลอย บอกมาลัยเขาสิว่า เสด็จให้ไปทูลเสด็จว่าเสด็จจะเสด็จ ถ้าเสด็จจะเสด็จด้วยเสด็จจะดีพระทัยมาก”

RL (RAMA V, p. 27-28)

The word *sadet* had several functions: it was not only a noun and pronoun for royals, but served as the royal verbs “to come” and “to go.”

Mae Malai: “Sadet would like to know if Sadet will *sadet* to the Throne Hall this afternoon and if Sadet intends to *sadet*, then Sadet would like to *sadet* with her.”

Sadet : “...Sadet wishes to let Sadet know that Sadet plans to *sadet* and will be very happy if Sadet will *sadet* with her.”

จากการวิเคราะห์บทแปลตามแนวความคิดในเรื่องวัฒนธรรมกับการแปล สามารถสรุปได้ว่า

1. ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลโดยการทับศัพท์ และเพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลได้มีความเข้าใจเพิ่มขึ้น ผู้แปลได้อธิบายความหมายเพิ่มเติมไปว่าคำว่า “เสด็จ” เป็นคำราชาศัพท์ ซึ่งไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงแค่คำเรียกขาน คำสรรพนาม เท่านั้น แต่สามารถเป็นคำกริยา ซึ่งแปลว่า ไป มา ด้วย
 2. ผู้แปลยังคงรักษารูปทางวัฒนธรรมในภาษาต้นฉบับ ในเรื่องการใช้คำเรียกขาน คำสรรพนาม ในยุคสมัยของบทประพันธ์ต้นฉบับ และวัฒนธรรมการใช้คำราชาศัพท์ของคนไทย
 3. ในด้านการรักษาลีลาการเขียนของผู้เขียนต้นฉบับ ผู้แปลสามารถถ่ายทอดงานเขียนโดยยังคงรักษาลีลาและรูปแบบการเขียน ซึ่งมีลักษณะเป็นการเล่นคำได้ใกล้เคียงกับผู้เขียนต้นฉบับ
- อย่างไรก็ตามเมื่อผู้แปลได้เลือกใช้กลวิธีการแปลที่เหมาะสมที่สุดในงานแปลแล้ว สุพรรณิ ปิ่นมณี (2547, หน้า 36-43) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า การแปลที่ดีที่สุดควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีลักษณะการใช้ภาษา ลีลา ตรงตามต้นฉบับ ยกตัวอย่างเช่น การใช้ภาษาระดับพิธีการ การใช้ภาษาเฉพาะแบบแผนที่ต้องแสดงความเคารพอย่างสูง ดังเช่น การใช้คำราชาศัพท์ การใช้ภาษาทางวิชาการ ภาษาลีลาวรรณกรรม หรือแม้กระทั่งการใช้ภาษาสแลง ซึ่งเป็นลีลาที่แสดงถึงความสนิทสนมของบุคคล

2. สามารถสื่อสารให้ผู้อ่านงานแปล ได้รับความหมายเช่นเดียวกับความหมายที่ผู้อ่านภาษาต้นฉบับเข้าใจ ให้ได้มากที่สุด

3. สามารถรักษาพลัง (Dynamics) ของต้นฉบับไว้ได้ กล่าวคือ บทแปลที่ดีย่อมสามารถก่อให้เกิดความรู้สึกรื่นกึก และอารมณ์แบบเดียวกับที่สะท้อนออกมาในต้นฉบับ

งานวิจัยเกี่ยวกับการแปลที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

งานวิจัยที่ได้ศึกษากลวิธีการแปลในรูปแบบต่าง ๆ ที่เน้นถึงการสื่อความหมาย อันทำให้ผู้อ่านภาษาแปลได้เข้าใจความหมายจากต้นฉบับเป็นหลัก ดังปรากฏในงานวิจัยที่กล่าวถึงต่อไปนี้

ปาริชาติ ญาณวารี (2544) วิจัยในหัวข้อเรื่อง “กลวิธีการแปลวรรณกรรมเยาวชนของแมกไม้ เรื่อง ซิลารายที่สุด และ น้องเล็กยังรักอยู่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการแปลวรรณกรรมของเยาวชน จากการศึกษาการถ่ายทอดความหมายในระดับคำและระดับประโยค และการใช้สำนวนภาษาแบบภาษาเด็กพบว่า กลวิธีที่ผู้แปลใช้ในการแปลงานวรรณกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายจากต้นฉบับ มีกลวิธีการทับศัพท์ การปรับจากคำเป็นวลีหรือข้อความอธิบาย การใช้กลวิธีคงรูปแบบโครงสร้างทางภาษาเดิมไว้ใน การถ่ายทอดสำนวนโวหาร และการถ่ายทอดความหมายของคำปรากฏในเชิงขบขัน ส่วนวิธีในการถ่ายทอดความหมายระดับประโยคพบว่า มีการปรับลำดับวิธีเรียงความในประโยค การถ่ายทอดความหมายจากประโยคปฏิเสธเชิงซ้อน ยังคงรูปปฏิเสธเพียงรูปเดียวหรือตีความแล้วแปลตามความหมายที่แท้จริง ในด้านการใช้สำนวนภาษาพบว่า ผู้แปลเลือกใช้สำนวนภาษาที่มีความเหมาะสมกับวรรณกรรมสำหรับเด็ก โดยใช้คำที่แสดงภาพ คำแสดงอาการ คำแสดงความรู้สึก และคำซ้อน อีกทั้งสำนวนภาษาของผู้แปลยังสะท้อนให้เห็นลักษณะบุคลิกภาพ อารมณ์ และอุปนิสัยของตัวละคร พร้อมกับแฝงอารมณ์ขันไว้ด้วย

ณิชา กลิ่นขจร (2545) วิจัยในหัวข้อเรื่อง “กลวิธีการแปลตำราอาหารไทยเป็นภาษาอังกฤษ กรณีศึกษาดำราอาหาร SPICY THAI CUISINE” โดยศึกษากลวิธีการแปลประเภทอาหาร ชื่ออาหาร ส่วนผสม และกระบวนการทำอาหาร จากตำราอาหารไทย โดยแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ผลการศึกษาพบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลประเภทอาหาร 2 วิธี คือ การแทนที่ทางวัฒนธรรมร่วมกับการอธิบายรสชาติอาหาร และการแทนที่ทางวัฒนธรรมร่วมกับการบอกส่วนผสม สำหรับในส่วนของการแปลชื่ออาหารพบว่าผู้แปลใช้กลวิธีในการแปล 5 วิธี คือ การแปลตรงตัว การละ การเพิ่ม การขยายความ และการตีความ ส่วนในเรื่องของการแปลส่วนผสมนั้น ผู้แปลเลือกใช้ 3 กลวิธี ได้แก่ การแปลค่านาม การแปลส่วนขยาย และการแปลลักษณะนาม ในการแปลค่านาม ผู้แปลใช้กลวิธี การใช้คำเทียบเคียง การทับศัพท์ การแทนที่ทางวัฒนธรรม การใช้คำที่มีความหมายกว้าง และการเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับความหมาย สำหรับการแปล

ส่วนขยาย ผู้แปลใช้กริยาช่อง 3 ใช้คำคุณศัพท์ ใช้วลี ใช้วิธีการเปลี่ยนให้เป็นคำนามหลัก และการเพิ่มส่วนขยาย ส่วนการแปลลักษณะนาม ผู้แปลใช้วิธี การทับศัพท์ การใช้คำเทียบเคียง การเปลี่ยนรูปคำเทียบเคียงให้เป็นคำนามหลัก และการละไม่แปล นอกจากนี้ในเรื่องของการแปลกระบวนการทำอาหาร ผู้แปลใช้กลวิธีการแปล 11 วิธี อันได้แก่ การใช้คำเทียบเคียง การใช้คำอธิบาย การสร้างสรรค์คำ การใช้คำที่ให้ความหมายตรงกับต้นฉบับเพียงบางส่วน การละ การทำให้ข้อมูลชัดเจน การถอดความ การเรียงลำดับข้อมูลใหม่ การเปลี่ยนโครงสร้างภาษา และสุดท้ายคือ การ - ใช้รูปประโยคกรรมวาจก

สุดา มงคลสิทธิ์ (2545) ศึกษาหัวข้อเรื่อง “การศึกษากลวิธีการแปลนามวลีในข้อเขียนประเภทบรรณสารจากภาษาอังกฤษ เป็นภาษาไทย” โดยศึกษาวิธีการแปลนามวลีในข้อเขียนประเภทบรรณสารจากบทความในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ (Bangkok Post) และได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์กลวิธีการแปลไว้ 4 แบบ ได้แก่ กลวิธีการแปลแบบตรงตัว การปรับคำแปล การเพิ่มคำแปล และการละ ไม่แปล ผลการศึกษาพบว่า ในกลวิธีการปรับคำแปล ซึ่งเป็นกลวิธีเพื่อให้ผู้อ่าน ได้รับความหมาย ได้เทียบเคียงกับต้นฉบับภาษาอังกฤษ และได้รับบรรณสารตามลักษณะธรรมชาติอย่างโครงสร้างในภาษาไทย ผู้แปลใช้รูปแบบการปรับคำแปล 10 รูปแบบ ได้แก่ การปรับคำแปล โดยการ ไม่ละคำแปลคำนำหน้าคำนาม การละ ไม่แปลความหมายพหูพจน์ การละ ไม่แปลคำแสดงความเป็นเจ้าของ การเพิ่มคำต่าง ๆ หน้าจำนวนตัวเลข การเปลี่ยน โครงสร้างจากนามวลีในภาษาอังกฤษเป็นรูปอนุประโยคหรือรูปประโยคในภาษาไทย การเปลี่ยนหน้าที่จากนามวลีเป็นกริยาลี การเปลี่ยนจากรูป Passive Voice เป็น Active Voice และการปรับสำนวนภาษา ส่วนกลวิธีการแปลตรงตัว เกิดขึ้นเมื่อภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปลมีรูปโครงสร้างที่เหมือนกัน ในกลวิธีการเพิ่มคำแปล ผู้แปลใช้วิธีเพิ่มคำแปล 4 รูปแบบ คือ การใช้คำจำกัดความ การอธิบายความเพิ่มเติม การแปลเพิ่มความคำวิสามานยนามควบคู่กับการทับศัพท์ และการแปลซ้ำข้อความเดิมที่ได้กล่าวไปแล้ว กลวิธีสุดท้ายคือ การละ ไม่แปล จะเกิดขึ้นเมื่อข้อความเหล่านั้นถูกกล่าวมาแล้ว หรือข้อความเหล่านั้นไม่ใช่ใจความสำคัญในเนื้อหา

วีรวรรณ เชื้ออิม (2548) วิจัยในหัวข้อเรื่อง “วิเคราะห์การแปลคำเรียกขานในนวนิยายตามกรอบทางสังคมวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เรื่องบริดเจ็ต โจนส์: ดิเอคจ์ ออฟ ริชชีน” โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อวิเคราะห์ประเภทของคำเรียกขานในนวนิยาย เพื่อศึกษาบริบททางสังคมวัฒนธรรมไทยที่เป็นตัวกำหนดในการเลือกใช้คำเรียกขาน และเพื่อวิเคราะห์กลวิธีการแปลคำเรียกขานในนวนิยาย ผลการศึกษาพบว่า ประเภทของคำเรียกขานมี 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คือคำเรียกขานบุรุษที่ 1 ได้แก่คำสรรพนามบุรุษที่ 1 (คำเรียกญาติ และคำนามทั่วไป) กลุ่มที่ 2 คือคำเรียกขานบุรุษที่ 2 ได้แก่คำสรรพนามบุรุษที่ 2 (ชื่อเฉพาะ คำนามทั่วไป นามวลี ชื่อเฉพาะ+ นามวลี คำเรียก

ญาติ+ ชื่อเฉพาะ และคำนำหน้า+นามวลี) ในการศึกษาบริบททางสังคมไทยอันเป็นปัจจัยต่อการกำหนดคำเรียกขานพบว่า นอกจาก เพศ วัย ระดับสัมพันธภาพ โอกาสสถานการณ์ แล้ว ความสัมพันธ์ของคู่สนทนา การศึกษา ชนชั้น และสถานภาพทางสังคม ยังเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งมีผลต่อการเลือกใช้คำเรียกขานในสังคมไทยอีกด้วย ในส่วนของกลวิธีการแปลทั้ง 4 ลักษณะ พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัวกับชื่อเฉพาะมากที่สุด การปรับคำแปลใช้กับคำสรรพนามบุรุษที่ 2 มากที่สุด การแปลโดยการรวมคำแปลใช้กับสรรพนามบุรุษที่ 1 มากที่สุด และการละไม่แปลใช้กับคำสรรพนามบุรุษ ที่ 2 มากที่สุด

จากการศึกษาแนวคิด รูปแบบ กลวิธีการแปล และงานวิจัยที่ศึกษาถึงกลวิธีการแปลแบบต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปได้ว่า การแปลที่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้อ่านภาษาแปลเกิดความเข้าใจ และได้รับอารมณ์เช่นเดียวกับผู้อ่านภาษาต้นฉบับ โดยเฉพาะการแปลคำศัพท์ที่ไม่ปรากฏในวัฒนธรรมของภาษาแปลนั้น ผู้แปล สามารถใช้แนวทางการแปลทั้ง 2 รูปแบบ คือ การแปลที่มุ่งรักษาความหมาย และการแปลที่มุ่งรักษารูปแบบ มาผสมผสานกัน และเพื่อให้การถ่ายทอดความหมายถูกต้องตรงตามสิ่งที่ผู้เขียนต้นฉบับต้องการสื่อ ผู้แปลควรมุ่งเน้น ไปที่การแปลโดยรักษาความหมาย (Meaning) เป็นสำคัญ โดยที่รูปแบบ (Form) ซึ่งหมายถึง ตัวอักษร รูปคำ โครงสร้าง ไวยากรณ์ นั้น เป็นกลวิธีการแปลประเภทหนึ่งของการแปลที่มุ่งเน้นที่การรักษาความหมายเช่นกัน ซึ่งผู้แปลสามารถปรับเปลี่ยน โครงสร้างตามภาษาแปล (RL) ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ภาษาแปลที่เป็นธรรมชาติ และสื่อความหมายได้ครบถ้วน แต่ในด้านท่วงทำนอง ลีลาการเขียนยังคงรักษาเหมือนต้นฉบับ (SL)

ผู้วิจัยนำกลวิธีการแปลแบบต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาในครั้งนี้ มาประยุกต์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อศึกษาว่า “คุณจันทร์” ใช้กลวิธีการแปลแบบใดในการแปลคำศัพท์ทางด้านประเพณีที่แสดงถึงวัฒนธรรมไทย แล้วยังคงเก็บความหมายได้ครบถ้วนทั้งลีลาและเนื้อหา อันทำให้งานแปลมีความสมบูรณ์ สามารถสื่อความหมายได้ตรงกับต้นฉบับ “สี่แผ่นดิน” มากที่สุด ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และใช้เป็นแนวทางในการแปลศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมต่อไป